

Anderš, Josef

Перший в Україні підручник з основ зіставного мовознавства

Opera Slavica. 2007, vol. 17, iss. 4, pp. 65-67

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117148>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

V osudech básníka Łysohorského (vlastním jménem Erwin Goj, nar. ve Frýdku v r. 1905) se totiž odrážejí dějiny Evropy. A kdo z nás by bez těchto publikací věděl, že byl navržen na Nobelovu cenu – a všechny peripetie kolem toho (vždyť Nobelova cena za literaturu byla vždy, nic si nezastírejme, i politikum), že jeho básněmi byl kdysi fascinován F. X. Šalda, že za druhé světové války se shodou nešťastných (ale pak paradoxně i šťastných) okolností dostal jako emigrant ne do Anglie, kam chtěl emigrovat, ale do SSSR, kde po krušných devíti měsících internačních táborů byl jako proletářský básník vyrekomenován do Moskvy, spřátelil se s B. Pasternakem, s nímž při procházkách po Moskvě německy hovořili o jejich milovaném Rilkevi, byl jím doporučen M. Cvetajevové (aby přeložila některé jeho básně), dokonce (neúspěšně) „loboval“ u Stalina za uznání laštiny jako dalšího slovanského spisovného jazyka.

Shrňme, že sborník, který v závěru ještě obsahuje strukturovanou bibliografii J. Marvana, je publikací s logickou vnitřní stavbou, publikací vysoce vědecky erudovanou, ale současně i velmi čtivou, jak to bývá zvykem i u samotného jubilanta, jemuž je věnován. Všichni slavisté v něm proto jistě najdou mnohé, co nejen obohatí jejich znalosti, ale i potěší jejich srdce.

Zdeňka Trösterová

Перший в Україні підручник з основ зіставного мовознавства

Кочерган, М.П.: Основи зіставного мовознавства. Підручник. Київ: Видавничий центр "Академія", 2006, 424 с., (серія "Альма-матер"), ISBN 966-580-213-5

Минулого року в Києві вийшов у світ перший в Україні підручник з основ зіставного мовознавства, автором якого є відомий український лінгвіст Михайло Кочерган. У підручнику з урахуванням сучасних досягнень науки про мову висвітлюються найважливіші поняття та принципи зіставного мовознавства, описуються основні методи контрастивних досліджень і відзначаються найхарактерніші спільні й відмінні риси мов світу на різних структурних рівнях з наведенням вдалих прикладів з різносистемних мов. До розділів подано запитання і завдання, а наприкінці підручника – короткий термінологічний словник, літературу, предметний покажчик, покажчик мов та іменний покажчик.

Відповідно до проблематики праця складається з чотирьох розділів, у яких описуються основи зіставних досліджень на різних рівнях мовної структури.

Як і кожна галузь наукового знання, зіставне мовознавство характеризується власною загальнотеоретичною проблематикою. Остання ґрунтовно розглядається в першому розділі праці "Загальні питання зіставного мовознавства"; тут ідеться про предмет і завдання зіставного мовознавства як науки і навчальної дисципліни, про історію зіставного мовознавства і його відношення до типології, характерології й універсології, про типологічну класифікацію мов і методи зіставних досліджень. Наперед, аналізуючи різні значення терміна "зіставне мовознавство", автор характеризує зіставне (контрастивне) мовознавство як "розділ мовознавства, який вивчає дві чи кілька мов незалежно від їхньої спорідненості з метою виявлення їх подібнос-

тей і відмінностей на всіх рівнях мовної структури (фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексико-семантичному)” (с.9). На думку дослідника, зіставне мовознавство ставить перед собою теоретичне і практичне завдання, тобто, з одного боку, воно спрямоване на створення характерологічної типології, а з іншого – працює на практичні потреби перекладу і викладання іноземних мов. Цікавим є ставлення автора підручника до питання про правомірність поняття типології близькоспоріднених мов, яке у мовознавстві є дискусійним. Разом з іншими мовознавцями він вважає, що близькоспоріднені мови можуть і повинні стати предметом типології.

Дальші розділи праці присвячені особливостям реалізації зіставних досліджень на конкретних рівнях мовної структури. Зокрема, у другому розділі ”Зіставна фонетика і фонологія” описуються особливості фонетико-фонологічних систем різних мов, типологія складів у мовах світу, суперсегментні засоби. При цьому велика увага приділяється різним методикам контрастивного аналізу звукових систем і різним аспектам зіставлення фонологічних систем.

Розділ ”Зіставна дериватологія і граматики” є найбільшим у підручнику і складається з трьох підрозділів, які знайомлять читача зі словотвором, морфологічними системами, граматичними категоріями та синтаксисом в зіставному аспекті. У підрозділі ”Словотвір у зіставному аспекті” основну увагу приділено семантичному принципіві зіставного дослідження словотвору (підхід від значення до форми), методиці зіставного дослідження на словотвірному рівні й одиницям зіставлення. Щодо останніх автор слушно зауважує, що не всі одиниці, які використовуються в сучасній дериватології (словотвірне значення, словотвірна модель, словотвірний тип, словотвірна парадигма, словотвірне гніздо й словотвірна категорія), можуть бути одиницями зіставлення, а тільки такі, як: словотвірна категорія, словотвірне гніздо та словотвірна парадигма. Аспекти і константи зіставного вивчення морфологічних систем та способи вираження граматичних значень у мовах світу розглядаються у підрозділі ”Морфологічні системи мов”. Автор переконливо показує, за якими аспектами можна зіставляти морфологічні системи мов, що є основною одиницею зіставного дослідження мов на морфологічному рівні та як співвідноситься класифікація слів за частинами мови з мовною картиною світу. Зіставному аналізу граматичних категорій відведено підрозділ, який так і називається: ”Грамматичні категорії”. Тут подається стислий, але докладний огляд основних граматичних категорій (роду, числа, відмінка, детермінації, ступенів порівняння, часу, виду, стану, способу та особи), розкривається їх специфіка в різних мовах світу, аналізуються т. зв. приховані категорії (наприклад, приховані категорії, що ґрунтуються на формі об'єкта, у мові навахо). У підрозділі ”Зіставний синтаксис” справедливо відзначається, що ”стимулом зіставних синтаксичних досліджень стала відмінкова граматики Ч. Філмора” (с. 261). Справді, відмінкова граматики ”ідеально придатна модель для контрастивного аналізу” (К. Джеймс), оскільки дозволяє сформулювати глибинні структурні конфігурації, які є гарною основою для зіставлення і виявлення шляхом трансформацій поверхневих структур.

Четвертий розділ ”Зіставна лексикологія і фразеологія” починається з констатації, що контрастивна лексикологія ще недостатньо розроблена, але останнім часом намітилась певна активізація досліджень у цій галузі (наприклад, виникнення і роз-

виток дескриптивно-емпіричних досліджень). На думку автора, "нині на часі опрацювання підходів до зіставного вивчення лексичного матеріалу, а саме встановлення основних принципів, параметрів і одиниць контрастивної лексикології, розробка найефективнішої для таких досліджень методики" (с.295). При цьому зіставний аналіз лексико-семантичних систем повинен ґрунтуватися на принципі системності і охоплювати всі аспекти лексико-семантичної структури – значення, лексеми, лексико-семантичні групи і лексико-семантичні поля. У підрозділі "Лексико-семантичні системи мов у контрастивному освітленні" привертається увага до особливостей зіставного вивчення фонової лексики, слів-символів, полісемії, переносних значень, омонімії, безеквівалентної лексики тощо, які мають безпосередній стосунок до концептуалізації дійсності мовою. Аналізу типів міжмовних співвідношень і національній специфіці фразеологізмів відведено підрозділ "Фразеологія".

Підсумовуючи сказане, слід відзначити, що завдяки вдумливому теоретичному осмисленню багатого мовного матеріалу, оригінальності спостережень, узагальнень і висновків, а також стрункості й доступності викладу основних положень і понять, перший в Україні підручник з основ зіставного мовознавства буде корисним як для студентів вищих навчальних закладів, так і вчителів-словесників і молодих учених.

Йозеф Андерш